

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ**

**ДОНЕЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**ЮРИДИЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ**

МАТЕРІАЛИ

*Всеукраїнської науково–практичної конференції
«Весняні юридичні читання – 2026»*

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА, ПРАКТИКИ ЙОГО
ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ
(23 квітня 2026 р.)**

Вінниця
2026

вужького аналізу юрисдикції до повноцінного застосування норм загального міжнародного права. Вперше в історії міждержавних спорів Суд застосував доктрину *de facto* органів, фактично прирівнявши незаконні збройні угруповання до офіційного державного органу держави-агресора. Це рішення знімає необхідність доведення контролю над кожним окремих діянням, встановлюючи відповідальність держави за будь-яку їхню поведінку, включно з діями *ultra vires*. Фундаментальне значення цього судового рішення полягає у гармонізації прецедентної практики ЄСПЛ із загальноновизнаними нормами про відповідальність держав, що сприяє подоланню фрагментації міжнародного права в питаннях присвоєння поведінки.

Решетнік Вікторія Костянтинівна
здобувач вищої освіти
Одеського державного університету внутрішніх справ
ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПРИ ЕКСГУМАЦІЇ
(науковий керівник – доктор філософії, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики Кривда Л.Р.)

Ексгумація є однією з найбільш складних слідчих дій, яка вимагає ретельної підготовки, дотримання процесуальних норм та застосування спеціальних криміналістичних знань. Відповідно до ст. 239 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України), ексгумація здійснюється за постановою прокурора, а труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта та оглядається з додержанням правил ст. 238 КПК України.¹

У процесі ексгумації у слідчій практиці виявляються різні види помилок, які можна поділити на процесуальні, організаційно-тактичні, методичні та експертні.

Процесуальні порушення - порушення норм КПК України, при оформленні ексгумації є поширеною проблемою слідчої практики та негативно впливають на допустимість отриманих доказів. Найчастіше вони проявляються у неналежному оформленні процесуальних документів. Протокол ексгумації повинен відповідати загальним вимогам до протоколів слідчих дій, передбачених КПК України.² Типові помилки можуть включати: неповноту опису, коли у протоколі не досить докладно можуть описуватись обстановка та об'єкти огляду, бути відсутніми схеми, не додаватись фототаблиці; неналежне оформлення заключної частини, коли заключна частина протоколу може не містити відомості про вилучені предмети та сліди, умови їх фіксації, додані

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2236>

² Степанюк М.М. Процедура проведення ексгумації трупа. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (29 листопада 2024 року). Львів: ЛьвДУВС. 2024. С.126-130.

плани, схеми, фотознімки. Сукупність таких порушень знижує доказову цінність результатів ексгумації та ускладнює подальше використання отриманої інформації у кримінальному провадженні.

Однією з найпоширеніших помилок, яка пов'язана з недотриманням процесуальних норм є наявність або відсутність понятих. У зв'язку з психологічними складнощами проведення ексгумації як понятих можна запросити технічних працівників кладовища. Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.¹

Підготовка до ексгумації є дуже важливим етапом, недоліки якого можуть призвести до неможливості досягнення мети слідчої дії. Підготовчий етап включає в себе побудову уявної моделі ходу запланованої дії, визначення чинників, які сприяють і перешкоджають її проведенню, можливостей та засобів подолання або нейтралізації негативних наслідків.² До типових помилок підготовчого етапу відносяться неналежне забезпечення технічними засобами, тобто відсутність необхідного обладнання для фіксації процесу ексгумації, недостатня кількість пакувального матеріалу для речових доказів; відсутність попередньої консультації з експертом, тобто не проводиться консультація судово-медичного експерта щодо специфіки роботи з конкретним трупом з урахуванням умов та тривалості поховання.

Під час безпосереднього проведення ексгумації у слідчій практиці також допускаються помилки. Однією з найбільш поширених є порушення встановленої послідовності дій, коли окремі етапи ексгумації не фіксуються або відображаються у протоколі несистемно. Значною проблемою залишається недостатня фото- та відеофіксація процесу. Фотографування є обов'язковим додатковим засобом фіксації при проведенні ексгумації. Однак практика свідчить про можливі недоліки у застосуванні фотозйомки до яких відноситься недостатня якість фотознімків; неповна фіксація об'єктів; відсутність фіксації технічних параметрів.³

Окрему небезпеку становить ушкодження об'єктів дослідження внаслідок необережного або технічно неправильного вилучення трупа з місця поховання. Такі пошкодження можуть призвести до втрати важливої доказової інформації та ускладнити проведення судово-медичної експертизи.

¹ Кривда Л. Р. Використання судово-медичних знань у розслідування насильницьких і корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень: дис. ... д-ра філософії: 081/ НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2024. 220 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bee10064-7ef1-44cd-b1e1-7c3e3187177e/content>

² Нечаєва І. О. Особливості процесуального порядку огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією. Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кам'янець-Подільський, 24 листоп. 2023 р.). Кам'янець-Подільський: ХНУВС, 2023. С.278-282.

³ Криміналістика: криміналістична техніка: навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусєва, В. В. Кікінчук та ін. Харків: ХНУВС, 2023. 388 с.

При ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень, згідно ч. 3 ст. 239 КПК України. Наприклад:

- шматочки внутрішніх органів та тканин для гістологічного (гістохімічного) дослідження – у всіх випадках з'ясування причин смерті;
- мазки-відбитки з дихальних шляхів (гортані, трахеї, бронхів), легких головного мозку для бактеріологічного та вірусологічного досліджень – у всіх

випадках раптової (ненасильницької) смерті дітей та відповідних випадках раптової смерті дорослих;

- кров, частини внутрішніх органів, мазки-відбитки органів для мікробіологічного та вірусологічного дослідження – при підозрі на смерть від інфекційних захворювань чи бактеріальних харчових отруєнь;

- рідина з пазухи основної кістки, невикрита нирка або кістковий мозковий стегновий або плечовий кістки для дослідження на діатомовий планктон при утопленні;

- шматочки матки, труб, яєчників та судин навколоматкової клітковини для гістологічного дослідження; вміст порожнини та частина стінки матки для

судово-хімічного дослідження; тампони та мазки виділень із піхви та молочних

залоз для цитологічного дослідження – при підозрі на смерть внаслідок позалікарняного абортів; при аборті, ускладненому сепсисом, беруть додатково матеріал для бактеріологічного дослідження;

- кров та сеча для визначення наявності та кількісного вмісту етанолу – при насильницькій смерті та підозрі на неї, за винятком випадків смерті дорослих осіб, які тривало (більше 36 годин) перебували у стаціонарі, та малолітніх дітей;

- органи та тканини трупа для визначення наявності та кількісного вмісту

отруйних речовин – при підозрі на отруєння хімічними та лікарськими речовинами, грибами, отруйними рослинами та при харчових отруєннях.

Особливої уваги заслуговує широке використання у процесі дослідження ексгумованих трупів найновіших досягнень молекулярно-генетичної науки. У сучасних умовах ДНК-експертиза є найбільш доказовим методом і дозволяє підтвердити родинні зв'язки та встановити особу загиблого.

Однак тут теж можуть траплятися наступні помилки до яких відносяться: неналежне вилучення біологічного матеріалу; порушення умов збереження зразків, що може призвести до неможливості виділення ДНК-профілю; недостатність порівняльного матеріалу.

Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) також демонструє, що ексгумація трупа розглядається не лише як технічна слідча дія, а як процедура, яка зачіпає фундаментальні права людини. Ексгумація трупа безпосередньо пов'язана з правом на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 Європейської конвенції з прав людини), а у випадках насильницької

смерті - з процесуальними гарантіями ефективного розслідування за ст. 2 Конвенції.

Практика ЄСПЛ щодо ексгумації зосереджується на забезпеченні прав родичів і належності процедур. Прикладом може слугувати справа *Gürtekin and Others v. Cyprus* коли ексгумація останків зниклих осіб проводилася для ідентифікації, проте родичі не були належно поінформовані про перебіг та результати процедур. ЄСПЛ встановив, що держави зобов'язані проводити ексгумації незалежними експертами, забезпечувати ретельне документування та прозорість, а також своєчасно інформувати сім'ї. Таким чином, ЄСПЛ встановлює чіткі вимоги щодо незалежності, документування та участі родичів у всіх ексгумаційних процедурах.

Отже, ексгумація трупа є складною слідчою дією, при проведенні якої може допускатися значна кількість помилок різного характеру. Найбільш поширеними є помилки, які пов'язані з недостатньою підготовкою до проведення ексгумації, неповною фіксацією процесу та неналежною роботою з речовими доказами. Важливого значення набуває застосування сучасних молекулярно-генетичних методів дослідження ексгумованих трупів, що вимагає спеціальних знань та навичок від учасників процесу.

Сапожнікова Лада Павлівна
здобувачка вищої освіти
ДонНУ імені Василя Стуса

МОРАЛЬНО-ПРАВОВА СТОРОНА ВБИВСТВА

(науковий керівник – к.ю.н., доцент Мартинюк О. В.)

Видається очевидним, що життя людини є найвищою соціальною цінністю та первинною передумовою існування всіх інших прав і свобод. Саме тому позбавлення життя – вбивство – з найдавніших часів розглядалося суспільством як одне з найтяжчих і найнебезпечніших посягань, що потребує не лише правової, а й глибокої моральної оцінки. Водночас ставлення до вбивства не завжди було однозначним: історичний розвиток суспільства, трансформація моральних уявлень та зміна соціально-політичних умов зумовлювали різні підходи до допустимості позбавлення життя, зокрема в умовах війни, необхідної оборони чи виконання публічних обов'язків.

Сучасне кримінальне право закріплює безумовну заборону вбивства та встановлює кримінальну відповідальність за його вчинення¹, однак поряд із цим визнає існування виняткових ситуацій, за яких заподіяння смерті не визнається злочином або істотно пом'якшує правову оцінку діяння. Це зумовлює наукову дискусію щодо співвідношення правової та моральної оцінки вбивства, можливості його морального виправдання та меж допустимого втручання у право на життя. Усе це свідчить про відсутність

¹ Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>